

Zpráva ze sjezdu

Vzdělání a věda o výchově v Evropě. Dortmund 1994.

Více než půlmilionový Dortmund, Rúrské oblastní středisko hospodářství, bankovníctví, vědy a školství, kultury, veletrhů, pamětihodností a dalších zajímavostí, se stal hostitelem téměř 1 400 účastníků 14. kongresu Německé společnosti vědy o výchově (DGfE). Konal se ve dnech 14. až 16. března 1994. Byl to první evropský kongres DGfE, jehož účastníky se stali zástupci málem ze všech evropských zemí (25), také z východní Evropy: rokovali na téma „Vzdělání a věda o výchově v Evropě“.

Pořadatelem kongresu se stala relativně mladá místní univerzita (založená v roce 1962), vysokoškolské vzdělávací centrum, které nabízí více než 22 000 studentů příležitost vystudovat zvolený obor ze 16 odborných oblastí. Zahajovací přednášky a pódiová diskuse se konaly v přednáškovém sále budovy v komplexu Campus Nord, ostatní jednání probíhala v hlavní budově, v níž se nacházely i jednací kancelář, výstavní plochy a tiskové středisko. Společenský večer se uskutečnil v univerzitní menze, některé specifické přednášky v sále univerzitní knihovny.

V zahajovacím projevu se stávající předseda DGfE Prof. Dietrich Benner obrátil na všechny odborníky se žádostí o výměnu výzkumných výsledků a chápání výchovy a vzdělání se slovy: „Vzdělání v Evropě nesmí být omezeno pouze na zprostředkování vymožeností evropské duchovní kultury, nýbrž současně musí uvádět do pracovního světa a všedních problémů soužití lidí. . . Stojíme totiž před problémem, že naše společnost směřuje k „občanské společnosti“, která a) považuje uznání a úctu ke každému jednotlivému člověku, nehledě na jeho kulturní a národnostní původ, za vysoké, státem a společností nepoškozené, nýbrž chráněné jmění, b) působí proti k procitnutí a zmohutnění starých i nových nacionalismů a fundamentalismů a c) připouští pluralitu takových struktur a životních forem, které se vzájemně dorozumí kulturně specifickými, nicméně kulturu překračujícími, univerzálními základními normami, právy a povinnostmi.“

Po skončení studené války a na světovládu orientovaného konkurenčního boje mezi kapitalistickým a socialistickým hospodářským a společenským systémem se přichází na to, že Evropa bude místem pro takovou občanskou společnost. Proto není třeba chápat náš kontinent ani jako sjednocený ekonomický celek, ani pouze jako evropský velkostát, ani jen jako další svět

— společně s ostatními světovými mocnostmi vládnoucí moc, nýbrž jako území, na němž lidé rozdílných kultur mohou spolu svobodně, solidárně žít.

Prof. Benner dále mimo jiné poukázal na potřebu lepšího finančního zabezpečení vzdělávání a na skutečnost, že by se měla vzdělávací politika znovu silněji uplatnit a chápat jako část dynamické politiky společnosti.

Pozdravný příspěvek státního sekretáře Dr. Fritze Schaumanna, který nahradil zdravotně indisponovaného spolkového ministra pro vzdělávání a vědu Prof. Laeranna, důrazně upozornil „na mohutnější internacionalizaci vzdělávacího německého systému a stabilizaci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání na základě maastrichtské dohody“. Řečník vyslovil přesvědčení, že setkání pedagogů přinese výsledky, které „trvale obohatí dialog mezi výzkumníky vzdělávání v Evropě“.

Rektor dortmundské univerzity Prof. Müller-Böling požadoval, aby se školy i vysoké školy staly samostatnějšími, poněvadž selhalo byrokratické řízení.

Kongres byl podporován Iniciativní společností Porúří, což zdůraznila i její členka, paní Johanna von Bennigen-Förder, manželka jednoho ze zkladatelů Společnosti, která pořádá v regionu inovační kongresy a akce hospodářského, obchodního i terciálního charakteru, především s mezinárodní účastí. Proto bylo žádostí DGfE přijmout tento kongres do sponzorského programu včas a s radostí vyhověno. Mluvčí upozornila nejen na národní, ale hlavně na internacionální perspektivu, na příležitost diskutovat o problémech vzdělání v evropské rovině a konfrontovat vzájemné zkušenosti.

Hlavní projev zahajovacího ceremoniálu přednesl Prof. Dieter Lenzen z Institutu pro všeobecnou a srovnávací vědu o výchově, filozof výchovy z Berlína (po volbách v průběhu kongresu nový předseda DGfE). Ve svém vystoupení rozhodně hájil vzdělanostně politickou změnu způsobu myšlení a kromě jiného požadoval: a) oddělení procesů vzdělání od ekonomické poptávky, b) prověrku role státu ve výchovné a vzdělávací sféře; Lenzen doporučuje, aby stát nebyl považován za organizátora, nýbrž pouze za garanta veřejného vzdělání, c) vývoj koncepce interkulturního učení, sjednocení a rozvoji kulturního chování; v této souvislosti Lenzen upozornil na nutnou znalost minimálně dvou cizích řečí pro každého evropského občana a na základní znalosti tří cizích jazyků pro každého učitele, který chce provádět „evropské“ vyučování, d) konstruktivní integraci informačních médií ve vzdělávacím a výchovném sektoru místo známého plísnění sdělovacích prostředků.

Lenzenovo teoreticky důkladně připravené vystoupení, s četnými příklady z historie a citacemi jiných odborníků, vycházelo na základě dosavadní kooperace v oblasti vzdělání a výchovy s kolegy z jiných evropských zemí ze

skeptických východisek: 1. aktuální evropský proces sjednocení je jedinečný; 2. mentální rozdíly mezi evropskými národy, zejména mezi Východem a Západem, nejsou sice nepřekonatelné, avšak jsou hluboce zakořeněné; 3. myšlenka sjednocené Evropy je historicky zatížená a fixovaná; 4. nacionalismus Evropanů je paradoxní, historicky hluboce usazenou orientací. Na základě rozboru uvedených skeptických poznámek se pokusil konstruovat a) romantiku jako zapomenutý kořen Evropy, respektive b) estetiku, jež náleží k historické kontinuitě evropské kultury. Z vyjádřených úvah předložil účastníkům čtyři otázky: Cím se chce Evropa ohraničit zvnějšku? Jak má být v Evropě zacházeno s problémem vnitřního chladu (ve vztahu k národnostem — pozn. autora)? Jak má být v budoucnu chápán vztah mezi regionalitou a nadregionálním úsilím? Je schopen zákonný smluvní evropský aparát regulace výchovy a vzdělání v Evropě z r. 1992, reagovat na takový vývoj? Aktuální stav evropské sféry vzdělání a výchovy ve světle společensko-politických změn, v zorném úhlu odlišného chápání hodnot a problémy migrace jej vedly ke koncepci multikulturního chování a podoby člověka dnešního světa.

DGFÉ by snad měla, podle Lenzena, vyvinout iniciativu, aby společně se všemi evropskými odborníky dopracovala evropskou deklaraci o vzdělání, která vyplní výchovně politické vakuum Evropského společenství a zformuje evropské minimální nároky na národní a regionální rozhodovací orgány.

Po úvodních projevech započalo pracovní jednání na různých místech současně. Nabízíme stručný přehled akcí se subjektivními postřehy, které vyplývají z pracovního zaměření autora.

Program pokračoval čtyřmi veřejnými přednáškami. Zevrubným rozбором minulého období se prezentoval Dr. Gert Geißler z Německého institutu mezinárodního výzkumu v Berlíně (Školní reforma mezi diktaturami. Pedagogika a politika v bývalé sovětské okupační zóně Německa). Řečník charakterizoval tamější školní reformu, zamýšlel se nad otázkou demokratického nebo diktátorského socialismu, vysvětloval motivy a naděje počátečního období po druhé světové válce, analyzoval pedagogický souhlas. V další části poukázal na vzdělávací politickou a výchovně vědeckou konstelaci sil po roce 1947 a reformní program, na od-demokratizování reformní diskuse, vysvětlil výchovně vzdělávací situaci „na rozcestí“ v sovětském pásmu německého území.

Zájemci si mohli vyslechnout i zajímavé názory Dr. Friedy Heytingové z amsterodamské univerzity na téma „Pluralizační tendence ve společnosti a pedagogické ovládání rizika“. Již první citovaný výrok z holandského tisku „Pedagogové zanedbávají své společenské úkoly“ upoutal pozornost posluchačů. Pokračování se neslo v duchu další citace „Škola diskutuje, vědci

o výchově mlčí“. Uvedený začátek umožnil nesporně vysoce erudované odborníci rozvinout škálu vlastních analýz jednoty a odlišnosti, kulturní diversity a školních učebních a výkonových deficitů, kriminality a úpadku norem. Na základě dokonalé znalosti společenských poměrů se zamyslela nad budoucími pedagogickými vystoupeními na veřejnosti, navrhla koncepcí rozvoje dětí i perspektivní výchovnou osnovu, v níž zdůraznila flexibilitu pedagoga jako hlavní atribut.

Přítomní vědci měli dále možnost výběru mezi madridskou Prof. Dr. Gabrielou Ossenbach-Santerovou (Demokratizace a evropeizace jako výzva k španělské koncepci vzdělání) a Prof. Dr. Peterem Mortimorem z Londýna (Působení školy: úkol pro budoucnost).

Účastníci kongresu pokračovali prací v 18 symposiích. Pouze jejich výčet představuje obrovský, záběr, který setkání nabídlo (Budoucnost sociála v Evropě, Odborné vzdělání v Evropě, Změna struktury a další vzdělání v Evropě, Sociální pedagogika, Sociální politika a životní situace dospělých v Evropě, Řízení a poradenství rozvoje škol v Evropě, Věda o výchově a reformy vzdělání ve větší Evropě, Vývoj a současná situace vědy o výchově v Evropě, Škola a vyučování na Výchově a Západě, Demokracie a výchova v Evropě, Vliv náboženství a kostela na pohlavně specifickou socializaci, vzdělání a výchovu v evropském srovnání, Výchovně vědecké následky evropských obrazů „třetího světa“, Veřejná a rodinná výchova malých dětí v Evropě, Učitelky základního stupně v Evropě, Vzdělávání dospělých v Evropě, Profesionální vzdělávání o ochraně prostředí v Evropě. Tendence, vývoj a perspektivy speciální pedagogiky v Evropě, Volnočasové vzdělání: nové téma pro Evropu? Psychoanalytická pedagogika v Evropě: dějiny — instituce, formy jednání). Garanty a organizátory byli přední odborníci z Německa, Nizozemska, Velké Británie, Španělska, Rakouska a Švýcarska.

Na závěr druhého dne připadla volba jedné ze čtyř paralelních veřejných přednášek: budapeštské pedagožky Doc. Dr. Andrey Kárpátiové (Subkultura v Maďarsku v době politické přeměny), Prof. Dr. Hanse Merkense z Berlína („Youth at Risk“. Postavení a hodnotové představy mladých v Evropě v období společenského převratu), místního Prof. Dr. Thomase Rauschenbacha (Nová generační úmluva — od soukromé výchovy k sociálním službám) a Prof. Dr. Francois Orivella z francouzského Dijonu (Současné mezinárodní tendence ve vzdělanostně ekonomickém a vzdělanostně sociologickém výzkumu). Autorem zvolený berlínský odborník informoval přítomné o reakci mladých lidí na společensko-politickou situaci v Evropě posledních let. Na vztahu k práci a determinaci alternativ jednání vysvětlil přeměnu hodnotových představ. Posluchači byli detailně seznámeni s charakteristikou a výsledky výzkumného šetření u školáků ve věku 12–16 let v různých ev-

ropských regionech či metropolích, především východní a střední Evropy. Řečník zjistil statisticky významný rozdíl mezi prací všedního dne v socialistických a tržně hospodářsky orientovaných zemích a skutečnost, že lze v bývalých socialistických zemích nyní pozorovat úpadek hodnoty práce (vše dokumentoval mnoha tabulkami, výpočty, schémata). Pro vědce o výchově jsou jeho výsledky přínosem, poněvadž ukazují, že se hodnotové představy získané během primární nebo rané socializace projevují i v dobách společenské přeměny s vysokou stabilitou.

Třetí den kongresu se pedagogové podíleli v pracovních skupinách na rozvoji některého ze 26 témat (autorem kráceno — Občané, školy a stát v Evropě, Výchovně vědecký výzkum životopisu, Pedagogický výzkum zájmů, Pedagogická antropologie a estetika, Pedagogická antropologie — příklad evolučního myšlení, Výchova a vzdělání v Evropě z pohledu UNESCO, Zapomenuté teoretické diskuse a kontraverze v pedagogice NDR, Empirický výzkum vývoje škol v Evropě, Interkulturní vzdělání a výchova jako evropská vzdělávací politika, Následky Pracovní migrace pro vzdělání a výchovu, Podnikové další vzdělávání mezi vzděláním a kvalifikací, Vzdělání o ochraně prostředí v systémovém a kulturním kontextu, Analýzy a perspektivy evropských programů podpory vzdělávání dospělých, Pedagogika médií v evropské sdělovací kultuře, Výchovně vědecké transformace mezi východní Evropou a Německem v minulosti, přítomnosti a budoucnosti, Muzealizace v pedagogice, Univerzitní diplomové směry pro učitele odborných škol, Mezinárodní srovnání a kooperace v sociální pedagogice, Zdravotní pedagogika, Podpora zdraví a vysokoškolské vzdělávací směry z výchovně vědeckého pohledu v Evropě, Ambivalence antirasistické vzdělávací práce v Evropě, Školní organizace a kultura učení, Technika a sociální odpovědnost, Vědecké poznatky a praktické podíly mimoškolské pedagogiky, Vývoj v oblasti ženské práce).

Závěrem nutno konstatovat, že kvalita přípravy a zabezpečení průběhu kongresu byla na vynikající úrovni. Pro potřebu přítomných posloužila přebohatá přehlídka s nabídkou tisíců titulů publikací pedagogického, psychologického, sociologického a jiného oboru, dotýkajícího se problematiky výchovy. Zájemcům bylo k dispozici i vybavení univerzitní knihovny, výstavka o historii denních zařízení pro dortmundské děti, nástěnné obrazy posledních 100 let o evropské pedagogice, prezentace elektronických informačních služeb atd. Za zaznamenání stojí i relativně slabé zastoupení ze strany české pedagogické obce.

Mojmír Vážanský